

125552 - 30/a

A POLGÁRI PERJOG UJJÁSZÜLETÉSE A FASISZTA OLASZORSZÁGBAN

ZÁRT ANYAG

RTA

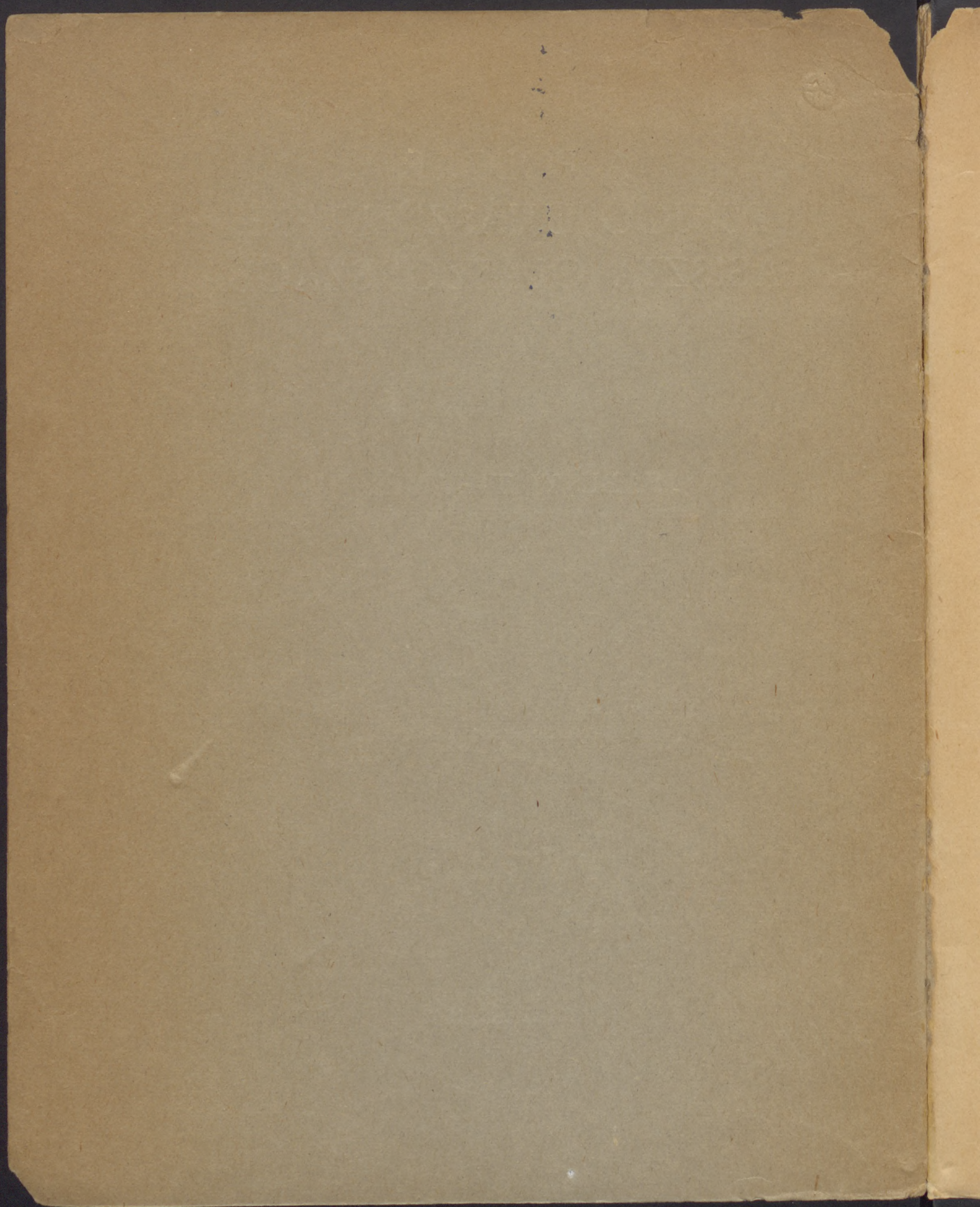
FABINYI TIHAMÉR

m. kir. titkos tanácsos, a Magyar-Olasz Kulturális Vegyesbizottság magyar elnöke

A Magyarországi Olasz Kulturintézet rendezésében a Magyar Tudományos Akadémián
1941. évi december hó 11-én tartott előadás

BUDAPEST, 1942

4415,

A POLGÁRI PERJOG UJJÁSZÜLETÉSE A FASISZTA OLASZORSZÁGBAN

ÍRTA

FABINYI TIHAMÉR

m. kir. titkos tanácsos, a Magyar-Olasz Kulturális Vegyesbizottság magyar elnöke

A Magyarországi Olasz Kulturintézet rendezésében a Magyar Tudományos Akadémián
1941. évi december hó 11-én tartott előadás

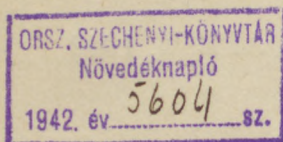
BUDAPEST, 1942

Különlenyomat az Olasz Szemle
1942. évfolyam 1. számából

2349

125552-90/a

D 1386
R 1965

A budapesti Olasz Kulturális Intézet programjába vette, hogy megismerteti a magyar közönséggel a fasiszta Itália kulturális alkotásait, köztük a jogalkotás eredményeit és ezek során a civiljogi kodifikációt is. Ennek fontos része az új olasz polgári perrendtartás. Mikor tehát a Kultúrintézet az említett célú előadássorozat keretében ennek a kódexnek az ismertetésére kért fel, amellyel egyetemi előadásaimban is foglalkoztam, készséggel vállalkoztam erre már csak a magyar-olasz Kulturális Vegyesbizottságban betöltött elnöki tisztségemből kifolyólag is, amely kedves kötelességemmé teszi a két baráti nemzet kultúrkapcsolatainak előmozdítását.

De szívesen teszem ezt tanulmányom tárgyának fontossága és időszerűsége folytán is.

A polgári perrendtartás ugyanis nem merőben célszerűségi szabályok pusztá halmazata, hanem eszköze és biztosítéka a magánjogi rend érvényesülésének, mert az anyagi jog valódi erejét vagy gyengeségét csak a perjog területén mutatja meg, azon a harcszintéren, ahol potenciális helyzetéből mozgási energiává válik, ahol a harcban kell kiküzdenie érvényesülését. Nemcsak jogos magánérdek, hanem nyomós közérdek is fűződik ahhoz, hogy helyes, gyors és megbízható legyen a magánjogi igazságszolgáltatás, amely tehát egyik pillére és egyben fokmérője a nemzet kulturális erejének.

A perrendtartások a nemzetek mindenkori jogrendjének és kultúr-állapotának, szociális, gazdasági, politikai és szellemi erőviszonyainak tükröi. Éppen ebben a körülményben rejlik mai tárgyam időszerűsége. Az új olasz perjog s az 1933. évi német novella is, melyet szintén érinteni fogok, magán viseli a mai történelmi időknek azt a jellemvonását, hogy hitetlen Tamásként saját ujjaival akarja kitapogatni ez a sok mindent át- és újraértékelni törekvő kor az állam, a társadalom, a jog és a gazdaság bajait és maga óhajtja megkeresni azok gyógyszereit. Ujból értékelő mérlegre kerülnek ilyenformán a polgári igazságszolgáltatás eddigi, részben ősrégi alapelvei is. Ezek értékállóságát kutatva, érdekes a totalitárius államok eme törvényeit, amelyek koruk eszményeit tükrözik vissza, vizsgálat alá venni. Bepillantást nyerünk így az uralomra jutó forradalom jogalkotásának lélektanába és módunk nyílik annak elbírálására is — ami mindig időszerű és hasznos — hogy saját perrendtartásunk és polgári igazságszolgáltatásunk korszerű és megfelelő-e.

A reform előzményei és helye a nagy fasiszta kodifikációban

Hogy a kérdést kellő történelmi perspektívában szemlélhessük, bevezetőleg vázolnom kell az olasz perjogi reform történeti előzményeit.

1. Az olasz Pp-t 1865-ben alkották meg. Azóta $\frac{3}{4}$ évszázad telt el. Ez alatt a technika vívmányai, a belső forgalom és a külkereskedelem megnövekedése, a gyarmati terjeszkedés, a nagymérvű iparosodás és főleg a közlekedési eszközök akkor még nem is sejthető tökéletesedése gyökeresen megváltoztatták a gazdasági, társadalmi és szociális életet. Eltűnt tehát az a világ, amelyre a törvényt eredetileg szabták.

2. Ezen alapvető gazdasági és technikai okok mellett a perjogi reform szükségességét támasztották alá tudományos indokok is.

A perjogi tudomány ugyanis éppen a múlt század második felében óriásit fejlődött és szakított azzal az évszázadokon át uralkodó felfogással, amely a perjogot a magánjog önállótlan részének tekintette s a kereseti jogot, amelynél fogva a fél anyagi magánjogosítványát per útján érvényesítheti, csupán a magánjogosítvány egyik benne rejlő elemének minősítette.

Bülow 1868-ban megjelent munkája «Die Prozesseinreden und die Prozessvoraussetzungen» szállt elsőként szembe ezzel a tannal és kidomborította, hogy a polgári per létében és előfeltételeiben egészen önálló jogviszony. A német Degenkolb és őt magyar értekezésében két évvel még megelőzve, Plósz Sándor volt azután az, aki a keresetjognak a magánjogtól való függetlenségét, önálló jogi és pedig közjogi jellegét világosan

felismerte és tudományosan megindokolta. Ez a felismerés, mely a perjogot a magánjog béklyóitól megszabadította, igen széles perspektívát nyitott annak fejlődésére. Valóban hőskorszaka volt ez a perjognak úgy az elmélet, mint a jogalkotás terén. Nagy szellemi teljesítmény az, amit a magyar és a német jogtudomány, mely karöltve haladt, a perjog mint közjogi intézmény önállósítása és elmélyedő kiművelése körül kifejtett. Ugyanez mondható a perjogi törvényhozásra is, mert ebben az időben alkották meg a német (1877), az osztrák (1895) és a magyar (1911) perrendtartást, amelyekkel világosság, átgondoltság és jogászai tökéletesség szempontjából egyetlen hasonló törvény sem mérkőzhetett.

Az új közjogi perelmélet utóbb Olaszországban is visszhangra talált. A törvényalkotók, illetve rendszerező tudósok nagy triásza, *Wach* Adolf, *Klein* Ferenc és *Plósz* Sándor társaságához u. i. nemcsak *Magyary* Géza csatlakozott, aki a perjognak hazánkban első nagy tudományos rendszerét dolgozta ki, hanem ehhez a szellemi körhöz számít az olasz perjogi tudomány büszkesége, *Chiovenda* professzor is. Az ő tanítása, amelyet latinnak nevez, szemben a *Wach* által kifejtett germán felfogással, eltért ugyan az uralkodó magyar és német tantól, mert a kereseti jogban nem az állam, hanem csak az alperes ellen irányuló közjogi jogosítványt, hatalmat látott abból a célból, hogy vele szemben a törvény uralmát érvényre juttassa. Kétségtelen azonban, hogy az olaszoknál ő volt az, aki a perjogot a magánjog teréről a közjogba s a magánérdek szférájából az állami igazságszolgáltatás feladatában megnyilvánuló közérdek magaslatára emelte, újból meghatározván és világosan elhatárolván a polgári perjogot a bűnvádi eljárástól, az igazságszolgáltatást az egyéb állami funkcióktól, a pert a perenkívüli eljárástól és az alaki jogot az anyagi jogtól. Annak a reformszükségességnek, amelyet az olasz perrendtartással szemben már Itáliaszerte éreztek, hatalmas lökést adott *Chiovendának* ez a közjogi perelmélete és főleg a világháború után előterjesztett reform-tervezete, mely a szóbeliségen, a per központosításán, a közvetlenségen és a bíró hatalmának növelésén alapult és a peres eljárás szabályozásánál a közjogi szempontot tolta határozottan előtérbe.

3. Ennek a nagyvonalú reformtervezetnek az előnyei még élesebb világításba helyezték a peres eljárás fogyatékségeit, amelyek okai nagyrészt a régi olasz törvény keletkezési körülményeiben rejlenek.

A régi törvény u. i. közel 200 éves minta után készült, mert az 1806. évi Code de procédure civile-t követte, ez utóbbi pedig — talán a legkevésbé sikerült alkotás Napoleon kódexei között — XIV. Lajos 1667. évi Ordonance civile-jéből eredt. Ez pedig abban találja magyarázatát, hogy nem igazságszolgáltatási, hanem politikai bölcsesség műve

volt ; hevenyészetten gyors megalkotása annak a politikai természetű égető szükségességnek felelt meg, hogy a külön jogélethez elő apróbb-nagyobb területekből akkor alakuló Unita Italiát jogi egységbe forrasztó egységes polgári igazságszolgáltatást kellett sürgősen megteremteni.

Ilyen körülmények között nem lehet csodálni, hogy ez a peres eljárás túltengően írásbeli volt, nélkülözte a szóbeliséget, a közvetlenséget és a bizonyítékok szabad mérlegelését, a bírót tétlen passzivitásra kárhoztatta s a feleket tette szinte korlátlan uraivá a pernek, amely úgy az első fokon, mint a szerfölött bonyolult perorvoslati rendszer folytán a felsőbb fokokon is rendkívül szövevényes és főleg lassú volt, számos lehetőséget nyújtva a feleknek a perelhúzásra és a rosszhiszemű perbeli machinációkra.

Érthető tehát, hogy ezt a törvényt jóformán már életbelépte időpontjától kezdve törekedtek módosítani és az idők folyamán nem kevesebb, mint 16 reform-tervezet jelent meg és 40 módosító törvényt alkottak a kódex megjavítására. Ezek a novellák nem hoztak lényeges javulást, ami sajnálatos és hazai jogfejlődésünkkel összehasonlítva meglepően mutatja, hogy «habent sua fata leges». A mi ugyanabból a korból eredő 1868. évi törvénykezési rendtartásunkat ugyanis, amelynek peres eljárása az olasz perrendével kb. azonos színvonalon állott, novelláris úton már mintegy 50 évvel ezelőtt sikerült előnyösen megreformálnunk. Gondolok itt elsősorban az 1893. évi Plósz Sándor-féle sommás eljárási törvényre, amely a járásbírói eljárást, de számos új rendelkezésnek a törvényszéki rendes eljárásra való kiterjesztésével az egész polgári igazságszolgáltatást is alaposan megjavította és kiválóan eredményes gyakorlati kipróbálása volt a később lényegében azonos elvek szerint megalkotott 1911. évi Pp.-nak. Olaszországnak ellenben perjogi novelláival nem volt szerencséje. Így nem vált be az olasz sommás eljárásnak 1901-ben behozott reformja és nem sikerült az egyesbíráskodásnak 1913 végén történt bevezetése sem, amelyet egy év múlva, a világháború küszöbén, törölni is kellett.

4. A világháború után egyébként Európaszerte fokozott ütemben folytatódott azoknak a korábbi perjogi reformoknak a sorozata, amelyek közül a németre, az osztrákra és a magyarra már utaltam. Az 1920-as és 1930-as években Magyarország (1920., 1925. és 1930-ban) és Németország (1921., 1924. és 1933-ban) újabb reformokat vezetett be. Maga a hagyománytisztelő és individualista Anglia is módosította perjogát 1932-ben, 1937-ben és 1938-ban és végül 1935-ben Franciaország is megérezte, hogy az 1806. évi Napoleoni perjogi kódexet korszerűsíteni kell. Itália, a római jog hazája, sem maradhatott el.

5. *A végleges megoldás a számos reform-kísérlet eredménytelensége után a fasizmusra várt és valóban a fasizmus uralomra jutásával fellépő politikai okok váltak az olasz perjogi reform döntő tényezőivé.* Míg ugyanis a régi kódex a liberális állam individuális beállítottságát juttatja kifejezésre, addig a fasiszta korporatív állam alapfelfogása a tekintély elve. A közérdeket, az állam legfőbb közösségi érdekeit kívánja érvényesíteni a polgári perben is azzal a célzattal, hogy magasabbrendű társadalmi, szociális igazságosságot valósítson meg. Újból való megfontolás tárgyává kell tehát tennie a peres eljárás alapelveit és szabályozását már a tekintélyi elvnel és totalitásra törekvésénél fogva is, szinte tekintet nélkül a peres eljárás esetleg egyébként is mutatkozó fogyatékságaira.

Szembeszökő, hogy gyökeresen reformálni kell a perrendtartást ama alapvető változások folytán, amelyeket a fasizmus a jogi, gazdasági és politikai intézményeken eszközölt. E változások következtében a fasiszta forradalom új elvrendszerének megfelelően újjá kellett alkotnia egész jogrendjét és ennek a kodifikációnak a keretében valósította meg a perjogi reformot is.

A fasizmus elsőnek a büntetőjogot reformálta meg — értve ez alatt úgy a polgári, mint a katonai anyagi büntetőjogot és a bűnvádi eljárást, valamint a büntetés végrehajtását és börtön-ügyet s az ezekre vonatkozó bírósági és hivatalnoki szervezetet is — és újraalkotta a gazdaság és a munka jogát a Carta del Lavoro kiadásával és a korporációs rendszer életre-hívásával.

1924-ben pedig külön törvénnyel megindította az egész civiljog újjáalkotását is. Erre az óriási feladatra egészen új törvényszerkesztési technikát és eljárást hozott be, felhatalmazván a kormányt, hogy szakbizottságok és a törvényhozás bizottságai útján végeztesse el a törvények előkészítését, de csak konzultatív hatállyal, a végleges szöveg megállapítását és kötelező erővel való kibocsátását a kormány hatáskörébe utalta. 16 évi odaadó előkészítés után megvalósult, illetve rövid időn belül megvalósul és 1942. április 21-én, Róma születésnapján a terv szerint életbe is lép a magánjogi törvény hat könyve, az új perrendtartás, az új kereskedelmi törvény, az új Codice di Navigazione, amely a szorosan vett hajózáson felül az aeronautika jogviszonyait is szabályozza és végül az új n. koordinációs kódex, amely a külön-külön kidolgozott és közzétett törvénykönyvek összefüggéseinek és esetleges ellentéteinek összhangba hozását célozza, és amelynek többek között gondoskodnia kell a törvénykezési jognak a csődjoggal való kiegészítéséről is, amely eddig a kereskedelmi törvényben nyert szabályozást, de onnan az új kodifikációban kihagyatott.

Ha valamikor, úgy valóban a sok-sok ezer §-ra kiterjedő olasz kodi-

fikációra vonatkoztatva egyáltalán nem érvényes tehát az «Inter arma silent leges» mondása.

E monumentális törvényalkotások *sohasem jöttek volna létre, ha nem ösztönzi és hajtja őket előre olyan törhetetlen energia, mint Mussolini-é* és végső betetőzésük ilyen rövid idő alatt nem történhetett volna meg, ha 1939. júliusában nem *Grandi* foglalja el az igazságügyminiszteri széket, akinek lendülete, munkabírása és tudása 2—2½ év alatt más korszakokban sok-sok évtized munkájába kerülő eredményt valósított meg.

Ez a lélekzetet elállító reform-lendület azonban nem rombol, hanem józan mértéktartással a multa támaszkodva épít tovább, amit Grandi a következőképpen fejezett ki: «Az új törvénykönyvek a mi fasiszta korunk kódexei lesznek, de felesleges hangsúlyozni, hogy Mussolini kódexei a római és itáliai hagyományoknak összes intézményeit nemcsak fenn fogják tartani, hanem meg fogják erősíteni. Egy forradalom nemcsak új elvek és új eszmék felállításán méri le a maga erejét, hanem azon is, hogy erőteljesebb életre hívja atyáink ama törvényeit, amelyekről a hagyomány és a tapasztalat kimutatta, hogy életbevágóak és hozzátartoznak a nép szokásaihoz és lelkületéhez.»

Az új olasz Pp. alapelveinek három forrása

Rátérve már most az új olasz Pp.-ra, ennek az alapelveire főleg három tényező nyomja rá bélyegét: 1. az új Pp. szerves része az anyagi jog új kodifikációjának, 2. a polgári törvénykezés terén megvalósítója a tekintélyi elvre épített, korporatív és totalitásra törekvő fasiszta állam elveinek és végül 3. a népet és szociális szempontot előtérbe helyező fasiszta felfogásnak megfelelően főleg a népszerűsítés, gyorsítás és egyszerűsítés célzatával óhajtja gyökeresen orvosolni az eddigi peres eljárás hibáit.

A bíró és az anyagi jog (legalitás)

Az a szerencsés körülmény — mondja az indokolás — hogy az új polgári peres eljárás egyidejűleg születik meg az anyagi jogi új törvényalkotással, amelynek eszközeként van hivatva szolgálni, lehetővé teszi annak hangsúlyozott kimondását, hogy *a bíró kötve van az anyagi joghoz, a legalitas hű őrének kell lennie.*

Hazai jogrendszerünkben ez a tétel annyira vitán felül áll, hogy szinte csodálkozunk ilyen kiemelésé felett.

Másként állhat azonban a dolog olyan államokban, ahol a jogi és gazdasági rendszer gyökeréig ható forradalmi átalakulás történt, aminő

a tekintélyállamokban következett be. Itt az új rendszer kész tételes jogot talált, amelyet a maga elveinek és elgondolásainak megfelelően át akar alakítani. Mi történjék már most addig, amíg ez az átalakulás a törvényhozás útján bekövetkezik, ami, ha kellő megfontoltsággal akarják keresztülvinni, máról-holnapra aligha történhetik meg, hanem hosszabb időt vesz igénybe. A tekintélyállamokban fel is lépett az a követelés, hogy a nép létérdekeit, amelyek az új rendszer alapelveivel azonosak, a polgári per bírása igyekezzék a felek érdekein felül szintén szolgálni, még akkor is, ha a tételes joggal esetleg ellentétben állanak. Rendkívül kényes kérdés ez, mert az elvben csak törvényalkalmazásra hivatott bírót állítanók így a törvényhozó helyébe, kinek szerepét állandó jelleggel a bíróra reáruházni nem lehet, másrészt alááshatjuk a jogbiztonságot, mivel nem lehet előre tudni, hogy egyfelől az anyagi jogszabályban kifejezett állami parancs, másfelől a bíróhoz intézett ama másik parancs közül, hogy esetleg a tételes jogszabályok ellenére is alkalmazza a rendszer alapelveit, a konkrét esetben melyik és milyen eredménnyel fog érvényesülni.

Az új olasz perrend indokolása részletesen foglalkozik ezzel a kérdéssel. «Átmeneti időszakokban — úgymond — amelyekben az idő múlása folytán túlhaladott régi jog formailag még érvényben marad, hasznos lehet olyan általános méltányossági jogokat ruházni a bíróra, amelyek felhasználásával a régi törvények hasadécai közül kiutat tudjon találni a kialakulóban levő új jog felé. Az új jog addig, amíg még nincs kodifikálva, nem is találhat megbízható érvényesülést a jogászbírák útján, akik szükségképpen csak a tételes joghoz lehetnek hívek; ezért a kialakulóban levő új jog jogászok helyett gyakran technikusokat, szakértőket, illetőleg ilyenekből alkotott speciális fórumokat alkot meg és keres fel és gyakran valóságos döntési joggal rendelkező bírák (ülnökök) gyanánt magába az ítélőtanácsba helyezi be a szakértőket. Ez azonban, bár hasznos, de csak átmeneti és korlátolt szereplésű megoldás lehet, amelynek meg kell szünnie abban a pillanatban, amint az új anyagi jog tételes törvénné lesz. A helyes állapot az, ha a bírónak nincs jogalkotó hatalma. Hiábavaló munka volna a kodifikáció nagy épületét felépíteni, melynek minden szakaszában egy egységes és megfontolt újjáalkotó akarat nyilvánul meg, ha a bírónak megadtnék a hatalom ahhoz, hogy a törvényben kifejezett akaratnak esetről-esetre fölébe helyezhesse a maga változó véleményét. A tekintélyállam a legalitás elvének válságai alkalmával időközönként felbukkanó ama törekvéseket, amelyek a bírót felemelni igyekeznek avégből, hogy elnyomhassa a törvényhozót, energikusan visszautasítja. Egy államnak, mely féltékenyen őrzi egységét és szuveré-

nitását, vissza kell utasítania az ilyen törekvéseket, amelyek az állam központi erőviszonyainak gyengülését és a jogegységnek széttöredezését mutatják. A bírónak kizárólag az a feladata, hogy értelmes és hű követője legyen a törvényekben lefektetett irányelveknek és fel sem merülhet a gondolata annak, mintha a legalitás rendszerétől évezredek hátrafelé átugorva vissza lehetne térni az egyes esetekre vonatkozó patriarchális igazságszolgáltatásra.»

Méltányosság szerint való döntés

Mindez nem zárja ki az olasz jog szerint azt, hogy egyes esetekben a törvény felruházhassa a bírót azzal a joggal, hogy a *méltányosság szerint (secondo equità)* dönthessen. Így különösen bonyolult kártérítési, szövevényes elszámolási és nehezen kibogozható tényállást tartalmazó ügyekben vagy olyanokban, amelyekben a bonyolultság folytán a szigorú jog szerinti fáradságos és hosszadalmas döntés a pertárgy kisebb értékéhez képest aránytalan költséget okozna. Ilyen ügyekben a felek eddig is gyakran fordultak választott bírósághoz, amelyet feljogosíthattak arra, hogy barátságos egyeztetőként döntsön és ha ezt a méltányosság szerint való választott bírói döntést az új kódex is lehetővé teszi, akkor a fortiori meg kell engedni azt is, és meg is engedi az új törvény a 114. §-ban, hogy a bíró, aki egyébként az ügy érdemének eldöntésénél követni tartozik a jog szabályait, a *méltányosság szerint* legyen köteles ítélni akár alsó, akár fellebbezési fokon, ha a felek szabad rendelkezése alá tartozó jogokról van szó és a felek ezt egyetértőleg kérik. A méltányosság szerint ítélt a *békebíró* is a 600 lírát meg nem haladó ügyekben és nem csupán a létező jogot deklarálja, hanem jogot rendez és új jogot létesít a bíró a *kollektív gazdasági és munkaperekben is*, mert a meglevő feltetelek és kollektív szerződés helyébe lép a bírói ítélet, amely az érdekelt gazdasági csoportokat kötelezi.

Bírói függetlenség

Hozzá kell tennünk, amit az olasz Pp. indokolása csak azért nem említ, mert a bírósági szervezet s a bírák jogállásának szabályozása külön törvényre tartozik, hogy a *bíró csak akkor lehet a legalitás hű őre, ha függetlensége és pártatlansága úgy fölfelé az állam és hivatali felsőbbbsége irányában, mint lefelé, a felek s a közönség felé is* — miként hazai jogunkban is — *biztosítva van*. Ezen a követelményen nem változtathat az, hogy az uralkodóvá lett jogrendszer evolutív vagy revolúciós úton jött-e létre.

Az állami igazságszolgáltatás egysége és kizárólagossága

A legalitás most hangsúlyozott elvéből vezetik le az olaszok az egységes és egyetlen állami igazságszolgáltatás elvét is. Egységesnek kell lenni a nemzetnek és a jognak, éspedig úgy az eljárási, mint az anyagi jog terén. Az eljárási jogban ez az egység abban nyilvánul, hogy az új Pp. megszünteti a külön fórumokat, a külön eljárásokat és ezeket beépíti a perrendtartásba. A gazdasági élet legfontosabb területeit, amelyek addig a gazdasági érdekek rendbe nem szedett hullámvázát és küzdelmeit mutatták, a fascizmus a kollektív korporációs rendszerbe való foglalással a jog szférájába emelte fel, a rendetlenség és küzdelem helyébe jogbiztonságot teremtett. Ennek a jogbiztonságnak a korolláriuma az eljárás terén, hogy a most már anyagi jogrendbe foglalt jogviták is a teljes állami bírói hatalmat gyakorló rendes bíróságok által bíraltassanak el.

Nagyon figyelemreméltó álláspont ez, mert végre is érthető volna az is, ha az új állam a rendi felépítéséből eredő különleges vitás ügyeket a jövőben is külön szakbíróságok elé utalná.

A rendes bíróságokhoz tartoznak tehát a kollektív és az egyéni munkaviták, a kötelező társadalombiztosításból eredő perek és a korporációs szabályok vagy kollektív gazdasági megállapodások által szabályozott ügyekből felmerülő viták is.

Igaz, hogy ezekben az ügyekben a munkaadók és a munkavállalók fegyelmezett összeműködése és a nemzetgazdaság közérdekének az egyesek magánérdeke fölé helyezése volt és marad irányadó, mihez képest bennük az officialitás s az erős bírói pervezetés érvényesült. Ezért a kódexben is különleges szabályozásban részesültek, de beillesztésük nem volt nehéz, mert a rendes peres eljárást is éppen a modernebb munkaügyi eljárás elvei és tapasztalatai szerint reformálták.

Szakértőkre ilyen és hasonló ügyekben nagy szükség van, de a szakértői megállapítás csak eszköz ahhoz, hogy a jogot helyesen lehessen alkalmazni, ezért *a szakértő nem ülhet bent bíróként az ítélőtanácsban (mint eddig a különleges fórumoknál történt), hanem csak tanácsadója és segédje lehet a bíróságnak*, mert a jog alkalmazásához a jogászbíró ért, a szakértő ahhoz nem érthet, de viszont szakismeretével és szakszerű adatokkal támogathatja a döntésre egyedül hivatott jogászbírót. A szakértőt a szindikátusok kijelölése alapján összeállított lajstromból gondosan kell kiválasztani és a szakértőnek mindig részt kell vennie az ítélkezés végső szakaszában is. A szindikátusi egyletek az eljárás bármely szakában beavatkozhatnak az ügyekbe, rámutatva arra, hogy az ügy mikénti

eldöntése hogyan befolyásolhatja az illető gazdasági foglalkozási ág helyzetét és ezzel mintegy munkatársai a bíróságnak nem egyéni, hanem közérdekből. A bíróság is fordulhat hozzájuk információért és kötelező az ily ügyekben a szindikátusi előzetes egyességi eljárás.

A jogegység biztosítása

Az egyetlen és egységes igazságszolgáltatás most említett elvével kapcsolatos az *ítélkezésben a jog egységének megóvása*, amelyet a kódex akként szolgál, hogy a régebbi időkben működő több semmitőszék helyett csak egyetlen legfelsőbb ilyen bíróságot ismer s az ahhoz irányuló semmiségi panaszt és a semmitőszék eljárását úgy szabályozza, hogy az a legfőbb bíróság a jogegység eredményes őrzője lehessen, amit hazai jogrendszerünk egyébként szintén megvalósított.

A bíró hatalmának növelése

A fasizmus tekintélyelvének megfelelően a reform alaptétele az, hogy a bíró nem lehet ezentúl passzív és néha tehetetlen szemlélője a pernek, mintha pusztán a játékszabályok betartására ügyelő sportbíró volna. Ezért az új Pp. felruhazza a bírót a rendezés és fegyelmezés eszközeivel, hogy pozitív irányban befolyása legyen a peranyag kellő összegyűjtésére és negatíve megakadályozza a per elhúzását és rosszhiszemű felhasználását. Ennek a szabályozásnak részleteit még ismertetni fogom. Ebben a mutatkozik az új olasz Pp. legnagyobb előnye. Nem is lehet kétséges, hogy a polgári perben a bíró hatalmát és jogkörét a feleknek régebben túltengő befolyásával szemben növelni kell. Kétségtelen az is, hogy ez a posztulátum logikailag következik a német Führerprinzip-ből és az olasz tekintélyelvből. Rá kell azonban mutatnom arra, hogy ezzel az érveléssel csupán újabb elvi indokolást kap egy gyakorlati szükségből származó olyan perjogi tétel, amelyet az 1877 óta megalkotott számos novella révén a német ZPO, még sokkal inkább az 1895. évi osztrák perjog és ugyanolyan vagy talán még nagyobb mértékben az 1911. évi magyar perrendtartás, de sőt ezt megelőzően sok tekintetben már az 1893. évi sommás eljárásunk is megvalósított. Ezek a törvények ugyanis a bíró pervezető, peranyagot kiegészítő, sőt részben összegyűjtő jogkörét mint az igazság kiderítésének és a per meggyorsításának legmegbízhatóbb eszközét ismerték fel és ebből az okból alkalmazták.

Egyes vagy társas bíráskodás

Minthogy azonban vezér, illetve legfőbb tekintélyviselő csak egy ember lehet, *nem következik-e a polgári perjog terén a vezéri, illetve tekintélyelvűből az, hogy az első fokon mindig egyesbírónak kell eljárnia?* Olaszországban Grandi elődjének, Solminak 1939 elején a törvényhozás bizottsága elé terjesztett javaslata valóban le is vonta ezt a következtetést és az első fokon a törvényszéknél is be akarta vezetni az egyesbíráskodást. Németországban is jelentkeztek hangok, amelyek a Führerprinzip-ből kiindulva ezt óhajtották. A németeknél azonban ezek az óhajok nem valósultak meg, amiben része lehet *Kisch W. professzor határozott állásfoglalásának*, amelyet az 1933. évi első nemzeti szocialista német jogászgyűlésen a következőkép formulázott:

«Es wäre verfehlt, aus dem sogenannten Führerprinzip und aus der Pflege der Persönlichkeit, wie sie mit Recht kennzeichnend sind für den neuen Staat, die Forderung nach dem Alleinrichter ableiten zu wollen. Die Konzentration aller Verantwortung in einer einzigen Hand mag passend sein für militärische Aufgaben, für die Staatsführung und für die Leitung der Verwaltung, sie braucht aber nicht ebenso geeignet sein für die abwägende, aburteilende Funktion des Prozessrichters. So sehr es richtig ist, dass der Richter eine Persönlichkeit sein muss, so wenig folgt daraus, dass ein Gericht als Institution nur eine einzige solche Persönlichkeit umfassen soll. Für wichtigere Streitgegenstände wird auch im künftigen Staat nicht zu entbehren sein die gegenseitige Ergänzung und Kontrolle, wie sie im Kollegialsystem gegeben ist, einem System, das keineswegs eine Schöpfung liberalistischer Staatsauffassung ist».

Olaszországban sem vált törvénné Solmi radikális javaslata, amelyet Grandi a következő érveléssel utasított el. Szerinte az egyesbírói eljárás gyorsabb és egyszerűbb, tökéletesebben tudja megvalósítani a szóbeliséget és a közvetlenséget és olcsóbb is, mert kevesebb bíró kell hozzá. Ezért az egyszerűbb vagy kisebb tárgyértékű perekben nem is lehet nélkülözni az egyesbíráskodást, amelyet az új Pp. meg is valósít a *békebírák (conciliatore)* és a *járásbírák (pretore)* elé tartozó ügyekben, akiknek hatáskörét lényegesen ki is terjeszti, az előbbiét az eddigi 600 líráról 1000 lírára, a járásbíróét pedig 5000 líráról 10,000 lírára emelve fel. (Az utóbbi kb. 2500 pengőnek felel meg és így alatta marad a mi 3000 pengős járásbíróági értékhatárunknak.)

Legyen szabad itt beleszönnöm, hogy a 8000 falusi és városi *békebíró óriási munkát végez el igen eredményesen*, amennyiben 1937-ben az összes polgári perek 63%-a került békebírák elé, akik 60%-ot egyességgel, 40%-ot pedig ítélettel fejeztek be és ítéleteiknek meglepően elenyésző részét, csupán 7%-át, fellebbezték meg, úgy hogy nagy ügytömegüknek 93%-a végleges elintézést nyert ezen valóban népies és Olaszországban méltán népszerű fórum előtt.

A törvényszék elé tartozó nagyobb fontosságú ügyekben azonban nem volna helyes lemondani a társasbíráskodásról, mert ez a nemzetnek vele való hagyományos egyetértése folytán az igazságosságnak legfőbb biztosítója. (Nálunk is az 1936. évi perrendi előadói tervezet indokolása kívánatosnak jelzi a törvényszéki társasbíráskodás visszaállítását, amelyet 1920-ban kizárólag a viszonyok által reánk kényszerített takarékoság okából töröltek el.) Ellenben itt is felhasználja az új olasz Pp. az egyesbíráskodásban rejlő említett előnyöket azzal, hogy a *per előkészítését és a bizonyítás felvételét* a törvényszéki hármastanács egyik tagjára, mint egyesbíróra, az *ú. n. vizsgálóbíróra bízza*, magát az ítélezést, az érdemi döntést pedig a tanácsnak tartja fenn, így egyenlítve ki a két antagonisztikus elv ellentéteit, abban a reményben, hogy ily módon mindkét rendszerből csak az előnyöset veszi át. Hivatkozik Grandi külföldi példákra is, a német Einzelrichter-re, az 1935. évi francia perjogi reform kiküldött bírójára (juge chargé de suivre la procédure), s az angol meg amerikai per master-jére, amelyek bizonyos, de csak némi hasonlóságot mutatnak, mert szerinte semmiféle más törvényhozás ilyen tökéletesen és rendszeresen nem osztotta meg egyesbíró és tanács között a bírói funkciókat, mint az *új olasz perrend, amelynek a vizsgálóbírói intézmény tehát a sarkköve*.

A vizsgálóbírói intézmény elemzése (szóbeliség, közvetlenség)

Éppen ezért vegyük kissé részletesebb megfigyelés alá ezt az új intézményt, éspedig annál is inkább, mert (a békebírói és a járásbírói eljárásban egyébként is érvényesülő) szóbeliséget és közvetlenséget az új olasz Pp. éppen a vizsgálóbíró eljárásában valósítja meg.

A «vizsgálóbíró» elnevezés túlságosan utal a bűnvádi eljárásra s talán kiküldött vagy előkészítő bíró elnevezéssel volna helyesebb lefordítani a «giudice istruttore»-t. Egyébként a büntetőper vizsgálóbírájának analógiája nem is döntő, mert a büntetőper célja és eszközei mások és ott a fő tárgyaláson folyik le az irányadó bizonyításfelvétel, holott itt a tanácsnak csak joga, de nem kötelessége a vizsgálóbíró által felvett

bizonyítás megismétlése, amivel, ha állandóbban élne, az intézmény célja hiúsulna meg.

Polgári perben vizsgálóbíróként ismert már az 1793. évi porosz perrend, ott nem is vált be, de másként volt szabályozva a balsiker oka az írásbeliség, a bizonyítékok hivatalbóli nyomozása és a túlzott bírói kikérdezési jog volt.

Ami a magyar jogot illeti, kiküldött bíró előtti előkészítésnek a törvényszéknél számadási, vagyonekülönítési és hasonló bonyolult perekben a mi perrendtartásunk (225., 262. §§) szerint is volt helye, míg a törvényszék mint elsőfokú bíróság nálunk is tanácsban ítélezett (1920-ig) és ma is megvan ez az előkészítő eljárás a személyi állapotot tárgyzó perekben (Pp. 655., 662., 696., 707., 710., 723., 730. §§). A tanács azonban ilyen kiküldöttet nálunk csak az érdemleges tárgyalás megkezdése után rendelhetett ki és a kiküldött magát a bizonyítást nem vehette fel és még kevésbé rendelhetette el. Pp.-unk ismerte továbbá az egy vagy több bizonyíték felvételére kiküldött tanácstagot is, de ez sem rendelhetett el bizonyítást. Ezzel szemben az *olasz perrend polgári vizsgálóbírája a per előkészítésén kívül a bizonyítás elrendelését és felvételét is végzi* és csak az általa már tisztázott tényállás és a feleknek szabatosan meghatározott kérelmei kerülnek a tanács elé ítélethozatal céljából. (A vizsgálóbíró végzése ellen az elsőfokú törvényszéki eljárásban nincsen felfolyamodásnak helye, de akkor, amikor a döntés céljából az ügy a tanács elé kerül, a fél kérelmére a tanács a vizsgálóbíró bármely határozatát felülvizsgálhatja és ha nem látja döntésre érettnak az ügyet, úgy annak kiegészítése végett a vizsgálóbíró további eljárásra utasíthatja. Viszont ha a vizsgálóbíró valamely előkérdés (pl. hatásköri vita) elintézését szükségesnek látja, választhat a közt, hogy maga dönti el ideiglenesen, avagy a tanács döntése alá terjeszti az ilyen kérdéseket. Bizonyítást rendelő vagy általában az ügyet előkészítő végzéséhez sem a vizsgálóbíró, sem a tanács nincs kötve.) Avégből, hogy a tanács az érdemi döntésre szorítkozhassék és arra teljesen érett ügyet kapjon, a vizsgálóbíró a pervezetés és peranyagösszegyűjtés eszközeivel rendelkezik, a feleket személyes megjelenésre kötelezheti, meghallgathatja, bizonyos korlátok között bizonyítékok beszerzéséről maga is gondoskodhatik és szakértőket is alkalmazhat.

Az ügy tárgyalása a vizsgálóbíró előtt mindig szóbeli. Írásbeli előkészítő irat voltaképpen csak a már előzőleg beadott keresetlevél és az arra kötelezően adandó válaszirat. Maga a vizsgálóbíró belátása szerint engedélyezhet további egy vagy több előkészítő iratot. A vizsgálóbírói eljárás befejezésével a felek már nem adhatnak előkészítő iratot, hanem

csak az eddigi eljárás eredményeit összefoglaló írásbeli zárókérelmet terjesztenek elő. Az ítélőtanácsban a vizsgálóbíró mint tanácstag adja elő az ügyet és azután azt a felek a tanács előtt előszóval megvitathatják.

Vannak, akik a felekkel, illetve képviselőikkel való tárgyalás közvetlenségével egyenlő, sőt azt meghaladó fontosságot tulajdonítanak annak, hogy *a bizonyításfelvétel legyen közvetlen*, azaz társasbíráskodás esetén az ítélkező tanács előtt folyják le. Az 1933. évi német *perrendi novella is rendkívüli súlyt helyez erre* és «Unmittelbarkeit des Beweisverfahrens» cím alatt korlátozza a kiküldött egyesbíró által felvehető bizonyítást, amelyet csak annyiban enged meg, amennyiben a perbíráóság előtti tárgyalás egyszerűsítése céljából kívánatos és már eleve feltételezhető, hogy a perbíráóság a per anyagát a bizonyításfelvétel lefolyásáról való közvetlen benyomás nélkül is képes lesz szakszerűen mérlegelni. Másrészt a novella megszorítja azokat a kivételes eseteket is, amikor a tanu kihallgatása kiküldött vagy megkeresett bíróra bízható. Ezzel szemben az olasz kódex szerint, mint láttuk, a bizonyításfelvétel a vizsgálóbíró által történik s így azt (megismétlés elrendelésének esetétől eltekintve) az ítélőtanács közvetlenül nem észlelheti.

Talán helyesebb is ezt a megoldást nem az elsőfokú törvényszéki társasbíráskodás fenntartásaként felfogni, hanem ellenkezőleg ezen a téren is az egyesbíró bevezetésének tekinteni, aki egészen egyedül intézi az ügyet s csak in *judicando* kapja meg azt a külön segítséget, hogy két szakértő bírótársa vesz részt az ügy érdemi eldöntésében. Csak a gyakorlat fogja eldönthetni, hogy a törvényszéki pernek ez a két szakra tagolása beválik-e. Sok fog függni a vizsgálóbíró rátermettségétől, többek közt abban a tekintetben is, hogy az előkészítő iratoknak és a bár gondos jegyzőkönyvezésnek kellő korlátozásával útját tudja-e állani az írásbeliség újabb felburjánzásának.

A felek rendelkezési joga

Áttérve a feleknek a bírósághoz, illetve a perhez való viszonyára kérdés, hogy *a vezéri és tekintélyelv és a bíró hatalmának említett nagy megerősítése mellett fennmaradhat-e a polgári perben az az állapot, hogy az iniciativa a feleknél van?* Úgy a német, mint az olasz törvényhozás, valamint az irodalom igennel felel erre a kérdésre. Az olasz perrend ezt azzal indokolja, hogy ha és amennyiben a magánjog (bár a korábbinál szűkebb körben, mert a magánjogba is nagyon sok közérdekű és közjogi elem vonul be az újabb időkben) biztosítja a felek akaraturalmát, akkor a polgári pernek, amelynek tárgya a felek szabad rendelkezése alatt álló magánjog-

viszony, le kell vonnia a felek magánjogi autonómiájának perjogi következményeit, s így a feleknek kell dönteni afelett, hogy legyen-e per (ne procedat iudex ex officio), hogy milyen terjedelemben legyen per (ne eat iudex ultra petita partium), a feleknek joga a pert aktiv magatartással (elállással, joglemondással, jogelismeréssel vagy egyességgel) befejezni, illetőleg passzivitással vagy mulasztással megszüntetni és végül a felek elhatározásán mulik, hogy a törvény által megengedett perorvoslatokat igénybe veszik-e vagy nem. *A felek perbeli rendelkezési joga nem egyéb, mint anyagi magánjoguknak vetülete* s ha az utóbbit közérdekből korlátozni akarja, ám tegye ezt a törvényhozó, de a magánjog módosításával és nem a perjog területén. Olyan indokolás ez, amely megegyezik a nálunk uralkodó felfogással és különösen Plósz Sándor érvelésével, amellyel 1893. évi perrendi előadói tervezetét megindokolta. Hasonló állásponton van a német modern perjogi irodalom jórésze is, bár vannak írók, akik egészen újszerű indokolással foglalnak állást a felek iniciatívájának meghagyása mellett. Így de Boor:

«A per útja a népegész jogbiztonságának szolgálata. A jogszolgáltatásnak, hogy ezt a célt szolgálhassa, népszerűnek kell lennie. Népszerűvé pedig nem válhat az eljárás úgy, hogy rákényszeríti magát a népre, hanem csak úgy, ha a rendelkezésére áll annak, aki keresi. Ebből következik, hogy a per tartalmáért és eredményeiért való felelősség a feleket is terheli. Szükséges tehát, hogy legalább annyi cselekvési szabadságuk legyen, amennyi kell ahhoz, hogy ezt a felelősséget meg lehessen állapítani.»

Választott bíróság kikötése

Vajjon megtűrrik-e azonban a totalitásra törekvő tekintély-államok a felek rendelkezési jogának eddig megengedett olyan kiterjesztését is, hogy szabad rendelkezésük alá tartozó magánjogi ügyekben csekély kivételektől eltekintve szabályként *tetszés szerint fordulhatnak az állam rendes bíróságai helyett választott bírósághoz?* Hiszen Gönner a német közönséges perről szóló művében már a XVIII. század végén úgy nyilatkozik, hogy az állam, mihelyt megfelelő szervezetű bíróságai vannak, nem tűrhet meg ilyen magánbíróságokat, mert csak bíróságai iránt érzett jogosulatlan bizalmatlanságból fakadhatnak. A rendes polgári perútnak ezt az elkerülését már *a német közfelfogás és irodalom is ellenszennvel nézi, de egyelőre még az 1933. évi novella a lényegét nem érintve, csak annyi korlátozást hozott, hogy bejegyzett kereskedők egymásközötti ügyleteitől*

eltekinve, nem elégszik meg szóbeli megállapodással vagy írásbeli választott bírósági záradékkal, hanem a választott bíróságot és eljárását szabályozó *külön írásbeli okiratot követel meg* és ezt is hatálytalannak nyilvánítja abban az esetben, ha az egyik fél gazdasági vagy társadalmi fölényének kihasználásával kényszerítette a másik felet a választott bírósági szerződés megkötésére vagy olyan rendelkezések elfogadására, amelyek neki az eljárásban, különösen a választott bírák kinevezése és kizárása körül, a másik fél fölött túlsúlyt biztosítanak.

Az új olasz perrend pedig a felek szabad rendelkezése alá tartozó magánjogi ügyekben ezentúl is korlátlanul engedi meg a választott bíraskodás írásbeli kikötését, s csak közérdekű (státus és válóperekben, egyéni és kollektív munkaügyi) vitákban zárja azt ki. Külföldi befolyás kiküszöbölése végett megkívánja, hogy a választott bírák olasz állampolgárok legyenek és ítéletüket Olaszországban hozzák meg.

A magyar és német joggal ellentétben, az olasz perrendtartás — mint már említettük — olyan messze kiterjeszti a felek rendelkezési jogát, hogy nemcsak a választott bírósági eljárásban, hanem még rendes perekben is megengedi azt, hogy a felek a bírót feljogosítsák és egyben kötelezzék, hogy a tételes jog helyett a *méltányosság szerint döntsön*. Itt említtem meg, hogy mind a három jogrendszer megengedi, hogy jogkérdésben a felek a fellebbezési fok átugrásával, közös megegyezéssel a harmadfokú bíróság elé vigyék vitájuk elbírálását. Ez az ú. n. *revisio per saltum*.

A tárgyalási elv és korlátai

Már sokkal vitásabb és ellenszenvesebb a modern perjogi törvényhozások előtt az ú. n. *tárgyalási elv*, vagyis a *feleknek az a szerepe, hogy a peranyagot, nevezetesen az ítékezés alapjául szolgáló tényeket és bizonyítékokat, ők szolgáltatják*. Ezzel szemben sokan azt követelik, hogy a bíróság hivatalból is bevonhasson a perbe olyan tényeket és olyan bizonyítékokat, amelyekre a felek nem hivatkoztak, vagyis kívánják, hogy a polgári perben is érvényesüljön a nyomozás elve, akárcsak a bünvádi perben. Solmi javaslata az egyesbíráskodás elsőfokú általános bevezetése mellett erősen előtérbe tolta a nyomozás elvét. Az olasz perrend végleges szövege azonban ezt sem fogadta el és nem tartalmaz ilyen rendelkezést az 1933. évi német novella sem.

«Az olyan perekben, amelyeknek magánjogi tárgya a felek szabad rendelkezése alá tartozik, a magánjog ezen jellegéből és a felek rendelkezési jogából folyik az, hogy az anyagszolgáltatást a felekre lehet és kell bízni. A peranyag hivatalból való kikutatása nem is volna lehetséges

olyan mértékben, mint a bünvádi eljárásban és a per hosszadalmasságát idézné elő — mondja Plósz — ha a bíró az ellenfél által nem tagadott tényállítások valódiságát is kutatná. Ennél fogva nemcsak a rendelkezési elvvel, hanem a célszerűséggel is ellenkeznék, ha a peranyag összegyűjtését nem a feleknek, hanem a bírónak kezébe tennők. Az írásbeli perrendszer azonban túlajtotta a tárgyalási elvet, merev keresztülvitele gyűlöletes formalizmust idézett elő, akadályozta, hogy a bíró és a felek egymást kölcsönösen teljesen megértsék, akadályozta továbbá, hogy a bíróság pervezetése nélkül a peranyag kellő alapon tisztáztassék, a peranyag ilykép sok esetben kibonthatatlan gombolyaggá vált és a felek terjengősségének, a per végtelen hosszadalmasságának csak az esetlegeségi elv alkalmazásával tudta elejét venni, ami ismét az anyagi jog érvényesülését gátolta és a felek legcsekélyebb mulasztását végzetessé tette a per kimenetelére. A tárgyalási elv ezen túlajtása által okozott bajok felidéztek ellene a reakciót. *Nagy Frigyes 1793. évi porosz általános törvénykezési rendtartása* (bár nem a tények, de a bizonyítékok felkutatása tekintetében) *nyomozó elvre alapította a polgári pert is*, az ügy elővizsgálat végett egy bírónak lett kiosztva, akinek feladata volt a peranyag összegyűjtése, az ilymódon hivatalból összegyűjtött anyag került az ítélőbíró kezébe, éppúgy, mint a bünvádi eljárásban. E megoldás nagy hibái csakhamar mutatkoztak, az eljárás végtelenül hosszú lett. Az elővizsgálat nagy idő- és munkapazarlással oly adatokat hozott össze, melyek a félnek egy elismerése folytán hasznavehetetlenekké váltak. A polgári per több bírót vett igénybe és így az állam nagyobb pénzáldozatát követelte. Nem is lehetett ez a per életképes és csak rövid ideig tartotta magát, aminek oka volt az is, hogy túlzott írásbeliség és bírói kikérdezési jog érvényesült benne. A tárgyalási elv régi uralmába visszatért. *Nem is a tárgyalási elvben, hanem annak túlajtásában van a hiba, mely orvoslást igényel.* A tárgyalási elv nem öncél, hanem eszköz s a feladat az, hogy a tárgyalási elv keretén belül meg kell adni a bíróságnak azokat az eszközöket, amelyekkel a per anyagát rendezheti, felvilágosíthatja és kiegészítheti. *A tárgyalási elvet tehát fenn kell tartani, de merev monopoliumát meg kell törni és a bíróság passzivitásának mellőzésével tág működési kört kell biztosítani neki a tényállás tisztázása és a bizonyítás körül.»*

Szándékosan idéztem a fentiekben Plósz Sándor 1893. évi indokolását, amely olyan friss és korszerű, mintha csak egy mai német vagy olasz perrendi törvény indokolásából eredne.

Élesen kell itt különböztetni a per anyagát kitevő tények és bizonyítékok között. *Tényeket*, ha a felek által fel nem hozattak, hivatalból a

bíróság nem vehet figyelembe s ez alól csak egyetlen kivétel van, a köz-tudomású tények figyelembevétele. (Olasz pr. 115. § 2. bek.) Viszont a szóbeliséggel kapcsolatos erős pervezető hatalmával a bíró tud és köteles gondoskodni arról, hogy az ügy kimerítő tárgyalásban részesüljön, hogy a felek homályos kérelmeiket, tényelőadásait és bizonyítékaikat ki-e egészítsék, szükséges nyilatkozatokat megtegyék és hogy a hivatalból figyelembeveendő körülmények felderíttessenek. A bíróság elrendelheti a felek személyes megjelenését és megkérdezésük után deríti ki a valódi tényállást. Ezt írja elő a magyar perrendtartás és lényegében ez van a németben és az új olaszban is. Erős kiegészítése ennek az igazmondási kötelesség, amelyről külön fogok még szólni.

A *bizonyítékok körében tágabb a bíróság jogköre*, de itt sem nyomoz-hat, hanem a fél kérelme nélkül hivatalból csak olyan bizonyítékok fel-vételét rendelheti el, amelyeket mégis csak a felek produkáltak közvetve azáltal, hogy létezésük a felek előkészítő irataiból vagy nyilatkozataiból tűnik ki. Legmesszebb megy a bíróság joga a kártérítési perekben, ahol mindennemű tudakozódáshoz és bizonyításhoz hivatalból is folyamod-hatik a bíróság. Ezt a magyar perrendtartás által már kezdettől fogva érvényesített elvet találjuk nagyjában és egészében a németben és most az új olasz perrendtartásban is.

Ezek a rendelkezések biztosítják azt, hogy a bíró ne legyen a felek játékszere, hanem aktív munkása az igazság kiderítésének.

Államügyész és nyomozás a közérdekű perekben

Közérdekű perekben viszont az új olasz perrend alkalmazza a nyomozási elvet, illetve háttérbe szorítja a felek iniciatíváját, így különösen státus, közösségi és munkaügyi perekben, valamint a semmitőszék előtt vagy általában közérdek fennforgása esetében. Nehogy azonban a nyomozás a bíró pártatlanságát veszélyeztesse — hiszen a parancsolás lélektanilag sokszor összeférhetetlen az ítélkezéssel és a bíró kezdeményező jogának mértéktelen növelése arra vezethetné őt, hogy már a döntés előtt párt-állást foglaljon és fölényes bíróból egy már előre elfogadott tételnek szenvedélyes védőjévé alakulhasson — ezért az említett perekben *a hiva-talból való kezdeményezés nem a bíró feladata, hanem az államügyészé*, ami-ként bűnvádi perben is az ügyész és nem a bíró képviseli a vádat. Az államügyész ilyen szereplése a latin perjogokban szűkebb keretben nem szokatlan, az olasz Pp. azonban szaporítja azon ügyeket, amelyekben közreműködése kötelező és feljogosítja őt, hogy a felek petitumainak keretén belül okiratokat produkáljon és bizonyítékok beszerzését köve-

telhesse. Közölni kell vele az ügyiratokat és a sajátmaga által indított perekben a felek jogait gyakorolja, sőt perorvoslattel élhet azon a címen, hogy az ítélet a felek összejátszásának eredménye, amellyel a törvény megkerülését célozták. *Az államügyész e jogok folytán közérdekből kiegészíti a bíró működését; szerepe általánosabb és tágabb, mint nálunk a kir. ügyészé egyes statusperekben. A járásbíró és a békebíró elé tartozó ügyekben ellenben az új olasz perrend magát a bírót ruházza fel a hivatalból kezdeményezés jogával,* de lényegében csak a magyar perrendben is ismert keretekben, mert itt kisebb ügyekről és kevésbé művelt, szegényebb felekről van szó, akik gyakran tapasztalatlanok és kevésbé tehetők ahhoz, hogy jó ügyvédet fogadjanak. *Még nagyobb ilyen jogköre van a bírónak a munkaügyi vitákban, ahol a közérdek nagyobb mértékben lép előtérbe.*

A bizonyítási rendszer

A régebbi peres eljárásokban és így az ezek későbbi maradványát képező eddigi olasz perrendben, a bírói passzivitás elvének túlhajtása megteremtette a formalizmust, mint láttuk, a peranyag összegyűjtésében. *A törvényes bizonyítási rendszer kiterjesztette ezt a formalizmust a peranyag elbírálására.* Helyesen mondja Plósz, hogy az olyan peres eljárás, mely az anyagi jognak minél tökéletesebb érvényesülését tűzi ki céljául, az alaki igazságnak ezt a két védőbástyáját kénytelen ledönteni. Nagy érdeme az 1895. évi osztrák perrendnek, a mi sommás eljárásunknak és mai perrendünknek, hogy a teljes bizonyító erejű okiratoktól eltekintve mondhatni teljesen lerombolták a törvényes bizonyítási szabályokat és a bizonyítékok értékelését teljesen a bíró szabad mérlegelésére bízták. Elejtették a formális döntő esküt és bevezették a felek eskü alatti kihallgatását már olyan időben, amikor a német és az olasz jog még nem jutott el erre a haladott álláspontra. Most azután a németek az 1933. évi novella nagy vívmányának tekintik, hogy a formális esküt, továbbá a becselő és felfedező esküt végre eltörölte és a feleknek lényegében a magyar perrendhez hasonlóan szabályozott eskü alatti kihallgatásával pótolta.

A régi olasz perrend bizonyítási rendszere, mint láttuk, elavult volt és ezért az új törvény fontos utasításokat hoz be.

A bizonyítékok szolgáltatása tárgyában alapelveként fenntartja (115. § 1. bek.), hogy az ítéletet a felek által felhozott bizonyítékokra kell alapítani, úgy hogy a rendes eljárásban némely bizonyítási eszköz (fél formális kikérdezése, döntő eskü és tanubizonyítás) csak a fél kérelmére alkalmazható.

Mégis bővülnek a bizonyítékok hivatalból való kiderítésének körei és eszközei és pedig nemcsak az államügyész említett közreműködésével lefolyó perekben, hanem a felek rendelkezése alá tartozó ügyekben is. Erre szolgálnak a következők:

a) a régi perrend írásbeli szakvéleményei helyett a bíróság könnyebben és folyamatosabban veheti igénybe a szakértő közreműködését, akit az új perrend technikai tanácsadónak nevez; b) a bíróság kérelmére elrendelheti a félnek vagy harmadik személynek birtokában levő tárgyak, okiratok, fényképek vagy egyéb másolatok felmutatását; c) hivatalból is elrendelheti közhatóságoktól információk beszerzését, továbbá d) személyek és tárgyak helyszíni szemlét, amelyet személyesen vagy technikai tanácsadó közbenjöttével ejthet meg (akár ispezione corporale-val is) és kiterjeszthető ez műszaki reprodukciókra, műszaki eljárásra és kísérletek elvégzésére is; f) végül, ami a legfontosabb, a bíróság a per bármely szakában és fokán elrendelheti a felek személyes megjelenését, hogy egymásközt kontradiktóriusan meghallgassa és kikérdezze őket az ügy tényeiről.

A feleknek ez a szabad vagy nem formális kikérdezése különbözik a felek formális kikérdezésétől. Utóbbi csak az ellenfél kérelmére rendelhető el külön részletes kérdőpontokra és célja, hogy a fél saját érdeke ellen tegyen nyilatkozatot és így formális kikérdezés útján provokált kötött bizonyító erejű bírósági beismerés jöjjön létre.

Míg a német Z. P. O. (139. §) kötelességévé teszi a bírónak a kikérdezést, addig az olasz, a magyar Pp.-hez hasonlóan csak jogot ad neki erre. Az olasz kódex is megadja a bírónak a per gondos, gyors és törvényes lefolytatásához szükséges eszközöket és kifejezetten kötelességévé teszi, hogy «a szükséges felvilágosításokat kívánja meg a felektől és figyelmeztesse őket a fontos kérdésekre». Így ki van zárva az eddigi olasz eljárás egyik nagy hibája, *az ügynek illetve az iratoknak állása szerint való* (allo stato degli atti), vagyis legtöbbször ítélezésre nem érett stádiumban való döntés.

Mellőzve a tanubizonyítás körében behozott — a magyar Pp. rendelkezéseit megközelítő — reformok részleteit kiemelem, hogy az új törvény csak megközelíti, de sajnos nem valósítja meg teljesen a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét, mert *nem érinti a törvényes bizonyítási szabályokat, tehát a formális bírósági beismerés teljes bizonyító erejét és a fél esküjének perdöntő erejét sem.* Sajnálatosnak tartom a formális eskü fennmaradását, amely nem harmonikus a mai korral és az igazság kiderítésének oly kevésbé megbízható eszköze, hogy az egyébként rendkívül nagyszabású és modern kódex a régi pernek ezt a maradványát bízvást

elhagyhatta volna. Hiszen ha már a felek személyes meghallgatását bevezette, csak egy kis lépést kellett volna még megtennie azzal, hogy a formális eskü helyébe a felek eskü alatti kihallgatását léptette volna a magyar minta szerint, miként azt a német novella is megtette.

Küzdelem a perbeli rosszhiszeműség ellen

A fasiszta felfogásnak megfelelően kimondja az új törvény 38. §-a, hogy: «A felek és képviselőik a perben becsületesen és rosszhiszeműség nélkül kötelesek viselkedni.» A Solmi-féle tervezet a félnek a törvénysértő cselekményeire még súlyos pénzbírságokat is rótt, amit Grandi nem tartott helyesnek. Nemcsak azért, mert a perköltségben, sőt esetleg azon felül kártérítésben való marasztalásnál is figyelembe veszik a perlés rosszhiszeműségét, hanem, mert az indokolás szerint a pénzbírságoknál többet ér a perbeli képviselők lelkiismeretessége s a bírák ésszerű okossága és főleg a bírói pervezetés, amelynek legerősebb két új fegyvere a perbeli rosszhiszeműség ellen: a felek személyes megjelenésének bármikor való elrendelhetése és az, hogy a bíró döntő érveket meríthet a felek válaszaiból és általában viselkedéséből, valamint abból, ha személyeknek vagy a birtokukban levő dolgoknak bíróság által elrendelt megtekintését jogtalanul megtagadják. Az írásbeliség uralma alatt a felektől teljesen elzárt bírónak a felekkel leendő közvetlen érintkezésétől várja az olasz perrendtartás megalkotója elsősorban a perbeli rosszhiszeműség leküzdését.

Sokkal messzebb megy ezen a téren az 1933. évi német perjogi novella, amely előírja, hogy a felek ténybeli körülményeire vonatkozó nyilatkozatokat kötelesek teljesen és az igazságnak megfelelően megtenni. Ebben látják általában a németek a perjogi reformok legfontosabbját, aminek nagy hordereje nem is vonható kétségbe. Egy előadás kerete nem elég ahhoz, hogy ezzel a fontos kérdéssel behatóbban foglalkozzam és így itt csak néhány körülményre akarok rámutatni. Az egyik az, hogy ennek a német rendelkezésnek érdekes kihatása van az indokolás szerint is a fél és ügyvédje viszonyára. Az ügyvéd megbízójának valótlan állításait nem teheti magáévá, mert fegyelmi felelősségnek teszi ki magát, viszont megfordítva nem válik felelőssé azért, ha nem hoz fel olyan ténybeli állításokat, amelyeknek valótlanágáról ő meg van győződve. Másrészt utalok arra, hogy a magyar Pp. 222. §-a szerint «azt a felet vagy képviselőt, aki jobb tudomása ellenére az ügyre tartozó olyan tényt állít, mely nyilvánvalólag valótlan, az ügyre tartozó tényt nyilvánvalólag alaptalanul tagad, vagy nyilvánvalólag alaptalanul hivatkozik valamely bizonyítékra, a bíróság

pénzbírsággal bünteti». Miután a valótlan előadás tudatosságát nehéz bizonyítani, a pénzbírság a gyakorlatban alig nyer alkalmazást, miértis 1936. évi előadói javaslatunk a nagyfokú gondatlanság esetében is alkalmazni kívánná ezt a szankciót.

Mindenesetre igen helyes és jellemző, hogy úgy az olasz, mint a magyar és a német perrend tartalmaz most már kifejezett rendelkezést az igazmondási kötelezettség tekintetében. Ezek közül az olasz a legenyhébb, a német kiterjedésben és határozottságban a legmesszebb megy, míg a magyar terjedelemben és feltételeiben korlátozottabb és így a középen áll, viszont azonban a másik kettőnél hiányzó pénzbírsági szankció kimondásával a legélesebb.

A per gyorsítása a bírói kompetencia célszerű szabályozása útján

Minden modern perjogi reformnak és így különösen az olasznak is legfőbb célja a per egyszerűsítése és gyorsítása, ami nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy *a per népszerű és szociális legyen.*

Maga Mussolini mondotta ki ezt irányításul:

«Nem elég, hogy minden ember érezze, hogy meg fogja találni az igazságot, amelyet keres; szükséges, hogy ne kelljen egy évszázadig várnia, amíg hozzájut; kell, hogy az igazságszolgáltatás gyors és mélységesen emberi legyen. Nem szabad azt a benyomást keltetnie, mintha az egyén csak akkor juthatna igazához, miután már hajótörést szenvedett az iratok tengerében.»

Grandi szerint pedig:

«Olyan kell, hogy legyen a peres eljárás szerkezete, hogy világossággal *felkeltse a polgárok bizalmát*, akik igazságot keresnek; ezt azáltal akartam elérni, hogy a pernek, amennyire technikailag csak lehetséges, ugyanazt a *könnyedséget* és gyorsaságot adtam, amellyel az életben a kereskedelmi ténykedések bonyolódnak le és ugyanazt a *közvetlenséget* és rövidséget, amellyel az üzletemberek intézik az ügyeiket, azzal a megvetéssel a haszontalan üres beszéd iránt, amit a dolgozó nép érez, melynek veszténivaló ideje nincsen.

Emberibbé kell átváltoznia az egész pernek, hogy a nép előtt ne valami kabalaszerű ceremóniának tűnjék fel, melyben csak a beavattak tudnak eligazodni, hanem egy elérhető menedéknek, melyet az állam mindazok számára létesít, akik hisznek az igazságban és akiknek más jogcímük a meghallgatásra nincsen, mint a józan eszük és a becsületes szívük.»

Vessünk tehát egy pillantást arra, hogy *melyek a per gyorsításának az olasz perrendben adott további hathatós eszközei?*

Ezt a célt szolgálja mindenekelőtt a *kompetencia* (hatáskör és illetékesség) kérdésének és eldöntési módjának rendkívül radikális és egyszerű szabályozása, amely sokban hasonlít a mi Pp-ünkhöz. Itt csak azt emelem ki, hogy más jogrendszerben fel nem található egészen különleges módon az új olasz Pp. a kompetencia rendezésére (*regolamento di competenza*) egyedül a legfőbb bíróságot, a semmitőszéket jogosítja fel s a felek kompetenciális panasszal csak ehhez fordulhatnak a középfokú bíróság kihagyásával. A semmitőszék azután végérvényesen meghatározza a kompetens bíróságot. Ehhez elegendő a bírósági hatáskör vagy illetékesség kérdésében hozott egyetlen bírói határozat is és nem szükséges formális kompetencionális összeütközés. Ha az egyik bíróság kimondta, hogy nem ő, hanem egy másik bíróság kompetens, úgy az utóbbi köteles eljárni s legfeljebb azt teheti meg, hogy ő fordul a kompetencia rendezése végett a semmitőszékhez. *Vajjon nem fogják-e azonban a semmitőszéket elárasztani kompetenciális panaszokkal, ami azután meghiúsítaná a gyors elintéztést.*

Ennek megelőzése végett az olasz Pp. a semmitőszéknél a kompetenciális eljárást igyekszik rendkívül gyorsá tenni. Ez az egész új rendelkezés elvben igen szellemesnek látszik, de a gyakorlati tapasztalatok hiányában nehéz megjósolni, vajjon be fog-e tényleg válni.

A per gyorsításának egyéb eszközei

A pernek folytonos halasztásokkal, szüneteltetéssel és a felek passzív viselkedésével való nagymértékű elhúzása — főleg a perelévülés helytelen szabályozása folytán is — szomorú jellemvonása volt az eddigi olasz pernek. Ezért az új törvényszéki perben csak a *vizsgálóbíró adhat engedélyt a per felfüggesztésére*, de csak az összes felek kérelme alapján és legfeljebb 4 hónapra; ha 10 nappal a 4 hónap lejártá előtt új tárgyalás kitűzését a fél nem kéri, akkor a per megszűnik. A kódex egyik legszerencsésebb újításának azt tartják, hogy a *per menete láncolatként van megszerkesztve; minden következő lépést a félnek a törvény vagy a bíróság által megszabott peremptorius határidőkben kell elvégeznie, mert különben a per megszűnik.* Ugyanez áll be akkor is, ha a felek távol maradnak a tárgyalásról s a bíróság által kitűzött újabb tárgyalási határnapon sem jelennek meg. Ez az elv érvényesül akkor is, ha az inkompetencia kimondása után 3 hónapon belül nem fordul a fél a kompetens bírósághoz, vagy ha egy éven belül nem veszik fel az ügyet ama bíróság előtt, amelyhez a semmitőszék az alsófokú ítélet megsemmisítése után az ügyet tárgyalásra

viSSzaküldötte. «*A passzivitás a fél terhére megy*» — ez a most ismertetett elv érvényesül a mulasztási eljárásban is, ahol a mulasztási ítéletnek ellentmondással való könnyed megtámadhatását sem engedi meg az új Pp.

A kézbesítések hivatalból való eszközölése

Mi a megszokás folytán természetesnek, sőt talán elengedhetetlennek találjuk, hogy mindennemű kézbesítésnek a bíróság részéről hivatalból kell történnie, viszont az eddigi olasz perjogban (és ez hasonlóan volt vagy van még általában a latin népek perjogaiban) a felekre van bízva, hogy a kézbesítéseket közvetlenül vagy legtöbbszörre a bírósági tisztviselő közbenjöttével maguk eszközölgék. Ez természetesen melegágya lehet és volt is a perek elhúzásának. Az új olasz Pp. javít ezen azzal, hogy több vonatkozásban szakít a feleknek ezzel a magánkezdeményezésével és a hivatalból való előre mozgatását teszi ennek helyébe, bár még mindig nem olyan kiterjedt mértékben, illetve nem azzal a kizárólagossággal, amely nálunk annyira bevált.

A mérsékelt praecclusio elve és a novumok korlátozása

A per gyorsításának gondolkörében kell még megemlítenem a következőket: Az eddigi olasz Pp. a teljes szabadság elvének alapján állott abban a tekintetben, hogy a *felek mikor hozzák fel a tényeket, bizonyítékokat és érveket*. Ebből visszaélősszerűen az alakult ki, hogy meglepetésre, az ellenfél kifárasztására dolgozva, gyakran az utolsó pillanatra tartotta fenn a fél és különösen az alperes legfontosabb érveinek előadását, sőt a novumok teljes korlátozatlansága folytán gyakran csak a fellebbezési eljárásban hozakodott velük elő, ami a gyors elintézt és az igazság kiderítését gátolta.

Ennek az elvnek teljes ellentéte volna a prekluzió vagy eshetőségi elv, amely szerint bizonyos időn túl a perben az új előadás ki volna zárva, tekintet nélkül arra, hogy fontos-e és alapos-e, ami azután az igazság érvényesítését megint gátolná. Az igazság megbízható kiderítése az egyik cél, a per elintézésének gyorsasága és a perlekedés jóhiszeműsége a másik kíváncsolom. Egyiket sem szabad a másik kedvéért feláldozni. Szemben a Solmi-féle tervezettel, mely az utóbbit favorizálta, az új Pp. a középúton marad, megadván minden eszközt a bírónak a gyorsításra, a perelhúzás és a rosszhiszeműség leküzdésére, de nem alkalmaz túlszigorú és merev prekluziót.

Eltérően a magyar perrend ismert percezurájától *nem ismer külön perfelvételi tárgyalást*, amelyen a pergátló körülményeket kellene mindenekelőtt külön eldönteni. Megjegyzem, hogy ez az intézmény nálunk általában bevált, bár a gyakorlatban az azóta behozott novelláris változtatások folytán korántsem maradt meg a percezura a mi perünk olyan jellemző alapelve gyanánt, aminőnek ezt Plósz — a római per in jure és in judicio szakra való osztásának modern megvalósítása gyanánt — minősítette, hiszen nálunk ma már nincs akadálya annak, hogy akár a járásbíró, akár a törvényszék is az első tárgyaláson már az ügy érdemébe belebocsátkozzék.

De az olasz perrend is előírja egyes kifogásokra, hogy azokat már az első írásbeli válaszban vagy a vizsgálóbíró előtti első tárgyaláson kell előadni és kimondja, hogy az előkészítő iratokban vagyis a keresetlevélben és a válasziratban kell már felhozni az összes védelmi eszközöket. A vizsgálóbíró előtti első tárgyaláson a felek még előadhatnak új kérelmeket és új kifogásokat, amennyiben ezek egyenes következményei a már előadottaknak, egészen új kifogásokat és bizonyítékokat ellenben csak annyiban adhatnak elő, amennyiben a vizsgálóbíró ezeket az igazság céljaira megfelelőeknek ismeri el. Az első tárgyalás után ellenben a felek novumokat már csak akkor hozhatják fel, ha súlyos indokok forogván fenn, a vizsgálóbíró arra feljogosítja őket. A már előadott zárókérelmek akkor módosíthatók, ha azt a már felvett bizonyítás eredménye indokolja. A fellebbezési fokon általában nincs már meg a jus novorum, itt csak súlyos indokok fennforgása esetén a bíróság engedélyével kivételesen lehet felhozni új bizonyítékokat és új kifogásokat. *Irányadó tehát a prekluzió elve, enyhítve azonban a bíróság ama jogával, amelynél fogva novumok előadását kivételesen engedélyezheti, ha az igazság magasabb céljai ezt indokolják és a felek részéről vétkes hanyagság nem forog fenn.*

A perorvoslati rendszer egyszerűsítése

Az egyszerűsítés és gyorsítás érdekében *rendkívül mélyrehatóan megreformálta az új olasz Pp. a perorvoslati rendszert*, amely nagyon bonyolult volt és szintén fészke a perelhúzási lehetőségeknek. *Megrövidítette a perorvoslati határidőket és erősen korlátozta a perorvoslatokat* amennyiben a békebíró ítélete 600 líráig, a járásbíró munkaügyi perekben ítélete 5000 líráig, a törvényszék ítélete társadalombiztosítási ügyekben 10,000 líráig, a méltányosság alapján hozott ítéletek pedig értékhatárra való tekintet nélkül nem fellebbezhetők. Megszüntette továbbá a prejudiciális és előkérdésekre vonatkozó — nagy elhúzási lehetőségeket magukban rejtő —

eddig közbenszóló ítéleteket és kimondta, hogy a részítéleteket is csak az érdemleges ítélettel együtt lehet fellebbezéssel vagy semmiségi panasszal támadni. A *fellebbezés a novumok említett megszorítása folytán már nem novum iudicium, hanem csak revisio prioris instantiae*. Ezt az indokolás két érveléssel támogatja. Az egyik az, hogy amennyivel csökkenti ily módon a fellebbezési bíróság jogkörét, annyival erősíti és növeli az új Pp. az elsőbíró hatalmát. Másrészt a fellebbezési novumok korlátozásának ellensúlyaként kiépíti a semmiségi panaszt, amelyet nemcsak a fellebbezhető, hanem a nem fellebbezhető ítéletek ellen is megenged és mint tudjuk, per saltum is enged semmiségi panaszt a megfellebbezhető elsőfokú ítélet ellen jogkérdésben. *Semmiségi panasz* van helye azon a címen is, hogy *elmulasztották a perre döntő olyan tény megvizsgálását, amely a felek között megvitatás tárgya volt*. Ez rendkívül fontos, mert ebben a szűkebb körben a ténykérdésre is kiterjed a semmiségi panasz. Ez mindenesetre nagymértékű korlátozás az eddigi állapottal szemben, ahol meg nem engedhetően kiterjedt körben használták ki azt a régebbi rendelkezést, hogy *téves indokolás címén (per difetto di motivazione) helye volt semmiségi panasz*nak. Itt említem meg, hogy az új olasz perrend is ismeri a semmiségi panaszt a jogegység érdekében, hasonlóan a mi bűnvádi eljárásunkhoz.

A magyar és német tapasztalatok alapján, ahol az utóbbi idők perjogi novellái az addig megengedett jus novorum-ot mindenütt korlátozták, helyeselni lehet ezt a törekvést az új olasz jogban is és helyesnek látszik a novumok bírói engedéllyel való kivételes előadhatásának engedélyezése is. A harmadfokú jogorvoslat az olaszoknál nem reformatorius jellegű felülvizsgálat mint nálunk, hanem csak megsemmisítés. Annak megvitatása, hogy melyik helyesebb rendszer, messze vezetne, a hazai tapasztalatok szerint a reformatorius felülvizsgálat intézménye bevált.

Tanulságok

Végére értem tanulmányomnak, mely ha az anyag bőségéhez viszonyítva csak vázlatosan is, képet nyújthat arról, hogy az *olyan átgondolt, hatalmas és nagyvonalú perjogi kódex megalkotása, aminő az olasz: jelentős kultúrcelekedet*. Ez a törvény elismeri a magánérdekeket és a feleket is mint olyanokat, kiknek e téren kezdeményező és jogvédő szerepük van, de a jogos magánérdekek védelmét a fasiszta eszméknek megfelelően nem öncélként biztosítja, hanem azért, mert ez az alkalmas módja a szociális együttműködés biztosításának. A felek nem pusztán csak jogaikat gyakorolják a perben, hanem igazságügyi funkciót teljesí-

tenek, midőn együttműködnek egymással és a bíróval a közcél és közérdek szolgálatában. Az ebből a törvényvől kicsendülő elv értelmében a *per közintézmény, amellyel visszaélni nem szabad. A per nem egyéni harc csupán, hanem tömegjelenség és pedig* a gazdasági és szociális béke szempontjából *betegségi tünet*, amely bajnak igazságos, egyszerű és gyors elintézéséhez a közösség szociális érdeke fűződik.

Örömmel állapítom meg, hogy a pernek ez a felfogása megfelel annak a koncepciónak, amelyet a magyar törvényhozás, igazságszolgáltatás és tudomány a perről magáévá tett és ma is vall.

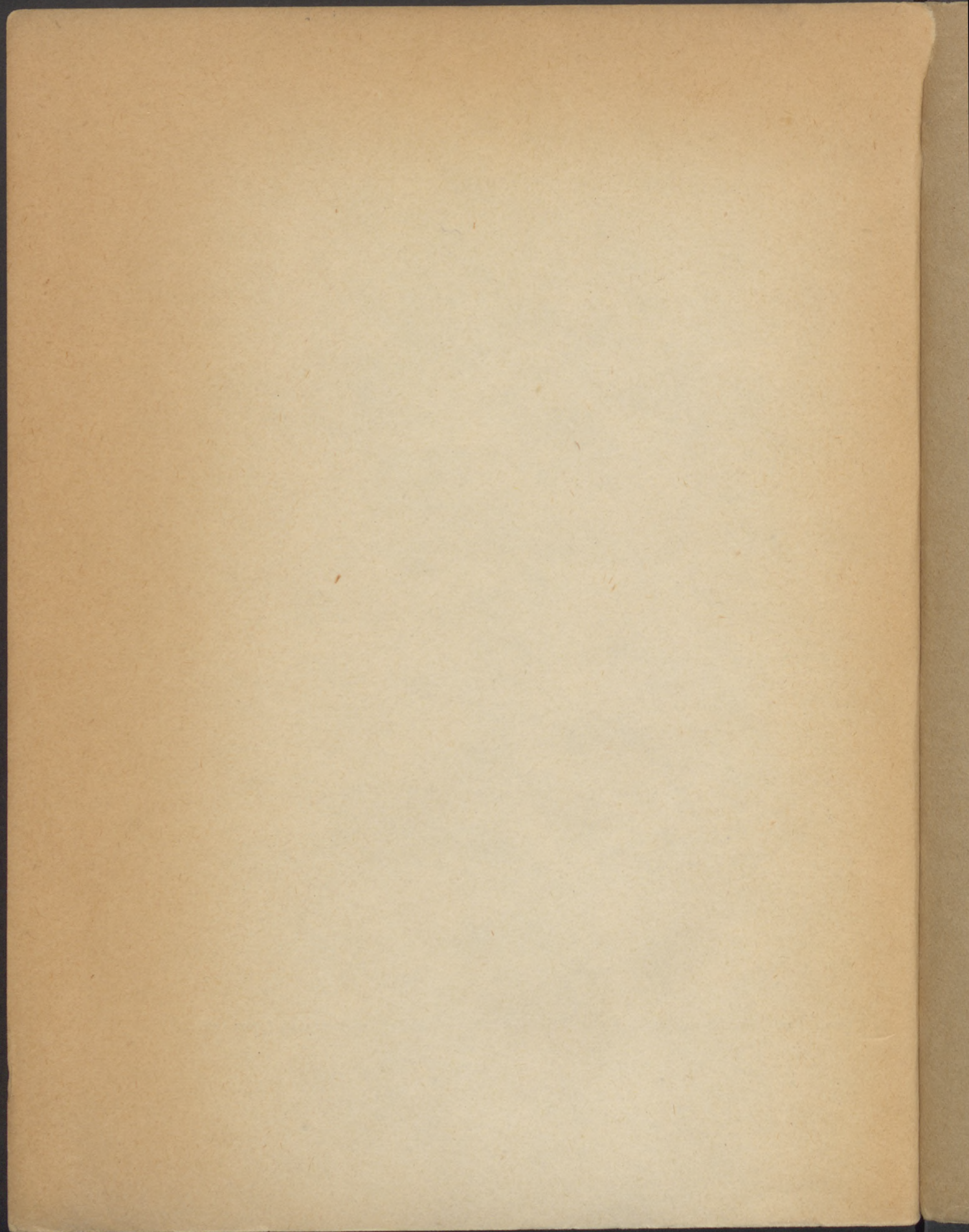
Mert, ha az új eszmék szempontjából végigszántjuk perrendünket, akkor az a megnyugtató érzésünk támad, hogy az megbízható, korszerű, nem marad el a modern kívánalmak mögött, hanem sok tekintetben talán még haladottabb, mint az ismertetett kiváló törvényalkotások. Nálunk az egyes rendelkezések meghozatalának indokolásai néha más természetűek, mint aminő elvekből más államok jogászai kiindulnak, de ez a dolog érdemén, a meglévő rendelkezések helyességén és célszerűségén nem változtat. Egyes részletintézkedésekre nem tekintve *alapjában Pp-unk reformra nem szorul.*

Egyébként minden igazságszolgáltatás jósága nemcsak a perrendtartás szabályainak célszerűségén múlik, hanem — eltekintve az anyagi eszközöktől, amelyeket az állam az igazságszolgáltatás céljaira fordítani tud — a feleket irányító egészséges közszellem mellett *elsősorban a per alappilléreitől a bíraktól és az ügyvédektől függ. Ezek rátermettsége és magatartása fogja eldönteni a nagy olasz perjogi reform sikerét is.*

Ha nálunk annyi megpróbáltatás és anyagi viszonyaink adott korlátozottságai között is *kiválóan funkcionál az igazságszolgáltatás, ez perrendtartásunk mellett, amely a magyar jogászi génusznak méltán büszkeségünkül szolgáló alkotása, kiváló ügyvédi karunknak és mindenekelőtt kitűnő bíróságainknak köszönhető.* Biztos judicium, mélyreható tudás, az életnek alapos ismerete, méltányos szociális érzés és emelkedett erkölcsi felfogás képesítik a mi bíróságainkat arra, hogy tudjanak és pedig bölcsen tudjanak élni azzal a nagy hatalommal, amellyel a modern törvényhozások a bíróságokat felruházzák avégből, hogy meg tudják valósítani az igazságosságot, amely mindenkor az országok talpköve fog maradni.

Felelős kiadó: Dr. Pálinkás László. — 2816. Franklin-Társulat nyomdája, Budapest: vitéz Litvay Ödön.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA